

9. *Ad argumentum, in num. 4.* — Ad argumenta vero in contrarium dices, Aristotelem et sanctum Thomam non negare in membris virtutem motivam activam, sed aperte illam agnoscere : attamen quia inter omnes alias potentias, quae appetitui subordinantur, haec maxime subditur illi (nam est quasi quoddam instrumentum per se ordinatum ad servendum illi), ideo motum localem appetitui tribuere duo quippe sunt genera potentiarum animae, quas movet appetitus, cognoscentes videlicet et motrices. Circa priores non se gerit appetitus ut motor tantum, sed ut mobile etiam ab illis, ideoque illarum actio non adeo attribuitur appetitui : at potentia motiva tantum se habet ut mota et subordinata appetitui, quem necessario supponit, si ordinate, ac recte exire debeat in actum. Unde communiter appetitus ponitur tanquam principale principium localis motus, atque ita sunt interpretandi Aristoteles et sanctus Thomas, quando quidem de illorum mente alias constat. Ad rationem vero respondeo appetitum solum minime sufficere, ut ex dictis constare potest.

10. *Dubium primum circa superiorem doctrinam quodnam sit subjectum motricis virtutis. Subjectum particularis virtutis.* — Sed jam dubia insurgunt circa hanc potentiam. Primum, in qua parte corporis residat : Pro quo notandum, sicut in potentias sensitivas quaedam peculiaris invenitur in particulari organo residens, quaedam universalis influens in potentias reliquias sensitivas : easque gubernans, ita in praesenti distingui posse, atque dicendum, organum motricis potentiae particulare esse in musculis, seu nervis copulantibus inter se ossa, in quibus est ipse veluti cardo motus. Ratio vero est, quia localis motus illis partibus maxime exercetur : nam dum contrahuntur, vel tenduntur musculi, ipse motus perficitur, unde et laesis partibus impeditur progressio. Ita Aristoteles 5, lib. de Generatione animalium, cap. 6, et lib. de Communi animalium motu, ac S. Thomas, dicto opusculo 43. Est autem vis alia motiva aliarum partium per quamdam contractionem et dilationem ut in palpebris, oculorum superciliis, et carnosa cute frontis, etc. Et haec etiam vim in muscularis residet, quibus dictae partes texuntur et gubernantur : hoc etiam pertinet motus localis quarundam partium, ut fit in risu, cuiusvis effectrix in septo transverso haeret, et muscularis thoracis, atque oris.

11. *Subjectum virtutis generalis.* — De virtute universalis Aristoteles ubique testatur esse

in corde, in quo semper collocat principalem virtutem, et est probabile, nam appetitus in corde haeret, motus autem localis appetitum consequitur. Alii volunt esse in cerebro, quia virtus haec motiva, et consequitur sensitivam, et utraque ad eumdem finem ordinatur. Vide Valesium 2, Controversiarum, cap. 20. Quod etiam inde confirmatur, quia quandocumque ex infirmitate aliqua, aut paralysi sensus amittitur, motus etiam membrorum cessat, quod indicio est, motum quoque ex ea radice nasci ex qua sensus oritur, qua vitiata uterque perit. Antecedens constat experientia, de qua vide eumdem Valesium, l. 5 Controversiarum, c. 10, contingit tamen aliquando amitti motum remanente sensu, quia motus plures dispositiones requirit in membris : potentiaque motiva perfectionem addit supra sensum : probabilis quidem haec pars, sed Aristotelis sententia arridet magis.

12. *Secundum dubium.* — Secundum dubium est, utrum virtus motiva, de qua tractamus, communis sit omnibus animantibus. Dico breviter eam immediate nasci ex sensitiva, ambas quippe ad eumdem finem ordinari, perfectiorem scilicet vitam animalis. Unde sensus, appetitus et potentia motiva proportionaliter se habent in illo, et perfectiorem sensum perfectior virtus motiva comitatur. Quo fit, ut quaedam moveantur ad distantia loca, quia a distantibus sensibilibus immutari possunt, et inter ipsa quaedam moventur per aerem volando, alia per aquam natando, alia vero per terram reptando, vel gradiendo, et quae gradintur perfectiora inter omnia consentur, animalibus autem imperfectissimis et conchyliis, quia fixa etiam moventur secundum partes, non omnino deest motrix potentia, ut S. Thomas notavit, l. 3, de Anima, cap. 8, et suo cap. 6 Cajetanus. Nam habent potentiam ad dilatandum se et constringendum, quia cum imaginatione et appetitu efficiunt, et ideo talis potentia motrix animalis etiam est, quia etiam Aristoteles docet 3, de Anima, textu 57, scribens, sicut illis animalculis inest motus, ita inesse imaginationem, quod liquet, quia puncta contrahuntur, et delectatione expandunt sese : cum imaginatione igitur, et appetitu id exequuntur.

13. *Dubium tertium. — Primum pronuntiatum.* — Tertium dubium est, an in homine possit aliquando voluntas movere localiter immediate absque appetitu sensitivo, vel appetitus sensitivus absque voluntate. S. Thomas, 1 p., quæst. 80, art 2, ad 3, sentire videtur vo-

luntatem non nisi medio appetitu sensitivo movere, et q. 81, art. 4, ait, appetitum sensitivum absque voluntate non mouere. Dico tamen primo. Appetitus sensitivus, seclusus impedimentis, mouere non potest renuente voluntate. Probatur, quia motio localis in nobis libere fit, exceptis quibusdam motionibus, quae naturali quadam alteratione fiunt, et ab appetitu etiam sensitivo non pendent, ut supra notavi : ergo talis motus exerceri non potest renuente voluntate. Secundo ita exigit debita hominis compositio, in quo voluntas tanquam primum movens et tanquam primum principium humanarum operationum se habet.

14. *Secundum pronuntiatum.* — Dico secundo. Appetitus sensitivus de se sufficiens est ad movendum si voluntas non contradicat. Pro expositione notandum, voluntatem multis modis posse spectari. Primo, quando impedita est ad perfecte operandum, sicut in pueris ante rationis usum, et in amentibus : tunc vero ipsa nec impedit appetitum, nec impellit, proindeque appetitus valet interim causare motum, ut experientia docet, et ratione patet. Nam in brutis appetitus sufficit ad causandum motum : ergo etiam in nobis sufficiet, nisi impediatur. Altero modo spectari potest voluntas, ut apta est ad renuendum, vel consentendum, nec a quoquam impedita, ita tamen ut indiferenter se habeat, nec in actum exeat, in quo etiam statu poterit appetitus mouere absque voluntate.

PINIS LIBRI QUINTI DE APPETITU SENSITIVO.

ELENCHUS CAPITUM LIBRI SEXTI

DE STATU ANIMÆ SEPARATÆ.

CAP. I. *An per separationem a corpore aliquid acquirat, vel amittat anima.*

CAP. II. *Quomodo anima separata sit in loco, et moveatur.*

CAP. III. *Quæ potentiae species, et habitus moveant in anima separata.*

CAP. IV. *An anima separata habeat solas species, quas hic acquisivit.*

CAP. V. *An et quomodo anima separata se cognoscat.*

CAP. VI. *Quomodo Deum, et alias substantias separatas.*

CAP. VII. *An, et quomodo res materiales.*

CAP. VIII. *An anima separata perfectius intelligat quam conjuncta.*

CAP. IX. *An in corpore, an potius extra illud anima sit magis connaturaliter.*

CAP. X. *An anima separata appetat reuniiri corpori.*

LIBER SEXTUS.

DE STATU ANIMÆ SEPARATÆ.

De his, quæ ad essentiam Animæ, et illius proprietates pertinent, in libris absolutis dixi: nunc superest tantum de statu, quem anima nostra habebit post recessum a corpore, quæ disceptatio in sola illa locum habet, quia sola immortalis est: de qua re Aristoteles nihil scripsit, non tamen ideo res hæc aliena censenda est ab hoc tractatu, quoniam vere pertinet ad perfectam notitiam habendam de anima nostra, et ideo S. Thomas, 4 p., in fine tractationis de Anima, hanc etiam materiam disputavit, quæst. 29.

CAPUT I.

UTRUM ANIMA PER SEPARATIONEM ALIQUID SUBSTANTIALE ACQUIRAT, VEL AMITTAT.

1. *Animæ separatae et conjunctæ eadem existentia.* — *Quid de substantia sentiat Cajetanus.* — De substantia animæ separatae fere nihil dicendum superest, cum eadem numero sit anima, quæ in corpore erat, et separata manet; ejusdem ergo substantiæ erit in utroque statu, de se enim ad vivificandum quidem corpus est ordinata, non tamen de essentia ejus est, quod actu vivificet. Sed licet hoc sit verum ad essentiam attinet, dubium tamen superest, utrum quoad aliquid substantiale mutetur per separationem, et difficultas consistere potest in duobus, scilicet in existentia et substantia, seu personalitate saltem partiali. Ac de existentia certum est, quod conservet eamdem, quam habebat in corpore, si enim illam amitteret, corrumperetur: tum etiam, quia idem est esse existentiae cum essentia. Utrum vero esse, quod anima separata retinet, sit idem cum esse totius hominis, alia difficultas est supra definita, lib. 4, cap. 42. Tantum ergo restat difficultas de personalitate, quam tangit Cajetanus, 3 p., quæst. 6, artic. 3, ac putat animam post separationem

esse semipersonam, quod antea non vendicabat: et licet obscure loquatur, mens illius hæc videtur esse: ponit scilicet in natura humana præter corpus et existentiam quamdam aliam entitatem, quæ personalitas dicitur, a qua natura habet quod subsistat, et quia dum homo vivit, unicum est subsistens, ideo ait, anima dum est in corpore non subsistit, nec propria personalitate terminatur. At vero, cum primum separatur, incipit subsistere, resultatque propria entitas per quam terminatur, inde ergo habet quodammodo rationem personæ; quia tamen natura completa non est, sed pars, semipersona, merito dicitur, in corpore vero, quia non subsistebat, semipersona non erat: addit tamen Cajetanus in resurrectione, cum anima reunietur corpori evasuram subsistentem et semipersonam; sed non explicat distincte Cajetanus utrum ne entitas, per quam anima subsistit, et semipersonatur, sit distincta a personalitate totius, insinuat tamen distinctam esse.

2. *Notatio pro vera sententia.* — *Habetur in disp. 34, Metaphysicæ, sect. 5, n. 27.* — Hæc sententia in multis displacebit. Ac suppono primo, animam nostram etiam in corpore subsistere, partiali subsistentia spirituali, quæ illi identificatur: subsistere etiam materiam partialiter, utrumque vero alibi ostendimus. Et ratio obiter est: quia anima etiam dum est in corpore existit per se non sustentata ab alio: hæc nimur est differentia inter homines et reliqua viventia, quod in aliis eorum animæ non subsistant, sed affectiones quædam sint materiae affixa. Unde subsistentia illorum viventium in materia potissimum fundatur et inchoatur, compleetur vero per actuationem formæ. At in rationali composite licet quod præcipue subsistit sit homo, tamen subsistentia hæc præcipue obvenit ratione animæ, quæ unitur corpori, non ut sustentetur ab illo, sed potius ut utatur illo, ut instrumento conjuncto: subsistere enim tan-

tum est per se, et independenter ab alio subsistentia existere: et hinc fit, ut subsistentia hominis perfectior sit, quam aliorum compositorum: hæc enim completur ex duabus partibus subsistentibus, illorum vero, minime. Hoc supposito, sit conclusio.

3. *Conclusio probatur multiplicitate.* — *In Metaphysica, disp. 31, per totam.* — *Disp. 34, sect. 4, num. 33.* — *Disp. 36, sect. 1, de Incarnat.* — Anima separata eamdem habet subsistentiam, quam habebat in corpore, nec per separationem mutat entitatem, sed tantum modum essendi. Probatur primo: quia superflua est illa variatio entitatum. Secundo, quia anima etiam in corpore per propriam entitatem, licet incompletam, est subsistens, ut posuimus, separata vero multo minus substentatur a corpore: ergo in utroque statu manet cum eadem subsistentia. Deinde, quod nullam entitatem amittat, probatur: quia in animæ substantia non est alia entitas præter ipsam, animam (corpus enim, et omnia alia pertinent ad modum essendi, nos autem de entitate substantiali agimus) anima vero non amittit propriam entitatem: quia est incorruptibilis: ergo, etc. Item anima per separationem non amittit entitatem essentiæ, alias corrumpetur: neque existentiæ, tum quia hæc distincta non est ab essentia, tum quia similiter corrumpetur: corrumpi namque idem est, atque existentiam perdere: neque amittit entitatem personalitatis, quia distincta a natura non est realiter: quin etiam licet distincta esset talis entitas, in homine plane spiritualis esset: si quidem primo deberet convenire animæ, et ab illa communicari corpori, sicut de existentia philosophatur D. Thomas, de quo alibi: esset ergo independens a corpore, sicut anima ipsa: ergo maneret in anima separata: nulla est ergo entitas substantialis, quam anima perdat, cum separatur. Quod vero nullam acquirat, patet eisdem rationibus, neque enim acquirit entitatem essentiæ, neque existentiæ, neque personalitatis: solum ergo variat modum essendi, scilicet informationem: ante enim informabat et communiebat se corpori, cui erat unita, postea vero caret tali modo essendi: mutat ergo modum.

4. *Primum corollarium ex dictis.* — Ex quo deducitur primo, dictam mutationem non esse ab uno modo positivo in aliam, sed in privationem illius. Nam animam esse corpori unitam, positivum modum importat, scilicet informationem, seu unionem: separari vero non est novum modum acquirere, maxime enim

acquireretur subsistentia, hanc tamen non acquirit anima, quia jam in corpore illam habebat: separatio ergo tantum privat modo quem anima antea habebat. Et confirmatur, nam si agens impediatur ab actione, non requirit modum positivum, sed caret causalitate, ita vero est in anima: separari enim nihil est, quam ab illa removeri causalitatem formalem circa corpus. Declaratur amplius: nam anima separatur per corruptionem hominis, corruptio vero nihil affert, sed potius aufert: ergo anima in corruptione hominis positivo aliquo privatur, neque positivum aliud acquirit.

5. *Secundum corollarium, de quo supra l. 1, c. 12.* — *Habetur jam disp. 38, maxime sect. 4.* — Deducitur secundo, animam separatam non magis esse personam, quam unitam, et ideo utrobique dici posse semipersonam. Probatur primo: quia ratio personæ tantum per positivum compleetur, ut tradimus in Metaphysica, sed anima per separationem solum habet negationem novam: ergo non magis est persona quam antea. Secundo, anima in corpore, et extra illud est subsistens communicabiliter respectu corporis, incommunicabiliter vero respectu inferiorem, hoc tantum differens, quod actu se communicet, vel non communicet, quod non variat rationem semipersonæ dicitur autem semipersona, tum quia est tantum pars naturæ, cum tamen de ratione personæ sit, ut connaturalis sit terminus naturæ integræ, individuæ scilicet substantiæ: tum quia non est omnino incommunicabilis, quod tamen de ratione personæ esse, notissimum est, cum oporteat esse integrum suppositum.

6. *Tertium corollarium.* — Ex quo deducitur ultimo. Si anima post separationem corpori uniatur, minime comparaturam alium modum essendi, quam eum quem nunc quoad substantiam suam habet, reunietur siquidem per veram informationem, et ita acquirit modum essendi, quem nunc unita habet, quemque per separationem amiserat: non ergo est, in quo differre possit, nec contra hoc affert Cajetanus argumenta ultra: solumque arguet quispiam, sequi in morte hominis omnino nihil corrumpi, occurrentum vero corrumpi hominem, atque in re tantum destrui realem unionem inter animam et corporis.

CAPUT II.

QUOMODO ANIMA SEPARATA SIT IN LOCO, ET MOVEATUR.

1. *Ratio alterutrius partis.* — Quando de

substantia animæ separatae dictum est, agendum sequebatur de conditione illius status, an scilicet naturalis ei sit, vel violentus, quia tamen hoc pendet ex multis, quæ in sequentibus tractanda sunt, commodius de hoc agetur in fine libri: nunc antequam deveniamus ad potentias, et actus animæ separatae, dicendum de motu illius, et existentia in loco, videtur enim non posse in loco existere. Ratio enim essendi in loco est quantitas, anima vero quantitate caret: similique ratione videtur non posse moveri localiter, quia motus localis existentiam in loco supponit, et ad illum tendit: de aliis autem motibus nutritionis, accretionis, etc., certum est eos non convenire animæ separatae: ergo, etc. In contrarium est, quia dicimus animas esse in cœlo, aut inferno, per quod significamus eas in loco existere, et cum separantur a corpore, ad illa loca moveri credimus, imo fides docet, animam Christi descendisse ad infernos.

2. *Notatio prima pro resolutione.* — Notandum primo locum in rigore philosophorum pertinere ad substantias quantitate præditas, et ideo commune axioma sapientum esse, incorporea in loco non esse. At enim quia esse hic, vel alibi tribuitur etiam spiritualibus substantiis, merito quaeritur, quidnam in illis hoc significet, quod licet non sit ejusdem rationis cum ubi corporalium, sit tamen aliquid illi proportionale.

3. *Notatio secunda, in Metaphysica, disp. 35, sect. 4, n. 25.* — *Consule auctorem, in 3 p., t. 2, disp. 42, sect. 2, § Cum igitur.* — Notandum est secundo, animam separatam naturaliter loquendo sortiri non posse circa corpora actionem, aut passionem ullam, quia cum spiritualis sit a corporibus pati non potest: cum vero sit pars compositi, et imperfectum quippiam, actionem circa corpora exercere non valet, si quam enim, localem maximem motionem ederet, hanc vero non posse ostenditur, quia spiritualis res non potest movere corporalem, nisi, aut informando illam, aut quasi exteriori impellendo. Primo quidem modo corpus nostrum movet anima, quo certe modo non potest movere quidquam, quando separata existit, cum nihil informat. Secundo modo movent plane Angeli corpora, non vero anima, quia ad actions mere externas, qualis est motus in rem alteram, non nisi medio corpore, quasi exteriori instrumento potest exire, cum natura sua interna sit forma corporis. Dixi naturaliter, quoniam supernaturaliter potest anima a corpore pati, ut apud in-

feros: potest etiam movere corpus, ut anima Moysis, Matth. 17, corpus assumpsit, et in illo loquebatur in transfiguratione, ut docet divus Thomas, 3. p., q. 54, a. 3, ad 2, Abulensis, Matth. 17, q. 54 et 55, D. Gregorius 4, Dialogorum, referens plerasque animas apparuisse, locutasque fuisse in corporibus, quod divina virtute fecisse, et non naturaliter, docet D. Thomas supra, et 1 p., q. 110, a. 3, et q. 117, art. 4. Unde falsus est Ægidius, quodlibet 4, q. 7, tribuens animæ separatae virtutem naturalis ad movendum corpora.

4. *Assertio pro qua vide auctorem in 3 p., t. 1, disp. 43, sect. 2.* — His positis, sit prima conclusio. Concedendum aliquo modo est animas separatas esse in loco, licet non eo modo, quo res corporales, nam secundum fidem partim in cœlo sunt, partim in inferno et purgatorio. Nec solum dicendum est esse in cœlo, id est, beatas esse: constat quippe in loco illo deputatio præmium bonorum, vel malorum operum a Deo recipere. Item Deus dicitur aliquo modo esse in loco, cœlum et terram ego implo, Jerem. 23, et Angeli simpliciter: ergo et anima separata in loco esse recte dicetur.

5. *Secunda assertio.* — Secunda conclusio. Anima non est in loco per aliquam actionem, vel passionem, neque per applicationem virtutis ad agendum, vel patientium. Probatur. Imprimis enim anima in loco non est per actionem immanentem, intellectionem scilicet, aut volitionem, quia talis actio omnino independens est a loco, nec per illam anima ordinatur ad locum, cum sit actio mere interior et spiritualis. Deinde neque anima in loco est per actionem transeuntem, ut patet ex secundo notabili in num. 3. Quia naturaliter nullam actionem, vel passionem transeuntem potest habere, et tamen naturaliter potest esse in loco suo modo, et de facto animæ, quæ sunt in cœlo empyreo, nullam actionem transeuntem habent circa illud, cum nec illud localiter moveant, nec alterent, nec ab eo aliquid patientur. Similiter, quæ in limbo continentur, nullam actionem transeuntem, vel passionem habent, non enim poena sensus afficiuntur. Ex quibus colligitur neque animas damnatas in loco esse per passionem illam tormentorum, quod etiam probatur, quia licet non patientur, possent intelligi ibi existere: non ergo per passionem sunt primo, et per se: et confirmatur. Quando enim res alicubi patitur, non ideo ibi est, quia ibi patitur, sed potius e contra. Nam, et animæ damnatorum ideo in inferno existunt, ut ibi patientur: non

ergo est anima per actionem vel passionem in loco, nec per applicationem virtutis, quia si illam virtutem transeunter agendi non habet, applicare illam non potest, de Angelis vero id disputandum suo loco relinquimus.

6. *Tertia assertio.* — *Habetur jam doctrina hec de præsentia, seu ubi substantia spiritualis, l. 4, de Aug., a principio.* — *Tertia conclusio.* Anima separata per presentiam tantum suæ substantiae est in loco. Probatur: quia in substantia spirituali inveniuntur solum substantia, potentia et actiones, sed ostensum est animam separatam non esse in loco per virtutem, nec per actionem: ergo sola restat præsentia suæ substantiae, per quam in loco esse possit. Explicatur conclusio: nam anima parvuli decadentis in originali dicitur in limbo esse, quia substantia animæ illius ibidem præsentialiter concluditur, ita ut si videri possit illi spatio præsens, et non alteri videretur, ac per conditionalem ita explicatur, si talis anima esset, quanta repletet sua præsentia illum locum et non alium: si passibilis esset ab agente, ibi præsente pateretur et non ab aliis. Item per relationem, nam anima, quæ in limbo est, vere distat ab anima, quæ apud nos est, et propinquæ est animæ alteri in limbo forte existenti. Denique exemplo explicatur. Si enim Deus ab aqua in vase auferret quantitatem, neque permetteret illam localiter moveri, ea certe ablata quantitate, non existeret proprie localiter in vase, cum non repletet illud, tamen vere esset ibi per præsentiam substantiae penetrative eum corpore illuc subintrante: per similem ergo suæ substantiae præsentiam, modumve locali mutatione ab ipsa substantia acquisibilem, et amissibilem dicuntur animæ separatae in loco esse. Atque hæc conclusio, quoniam æque de Angelorum modo essendi in loco procedit, suo loco uberiori explicatur.

7. *Quarta assertio.* — Hinc vero colligitur jam quarta conclusio. Anima separata etiam aliquo modo localiter moveatur, dum substantia præsentiam mutat. Ita patet ex illo argumento, quod anima Christi descendit ad inferos, et animæ sanctæ deferuntur ad cœlos, damnatae vero ad inferos, quæ omnia pertinent ad motum localem. Item, quia esse in loco, et mutare locum se mutuo consequuntur in substantiis, quæ non replet omnia loca, cuiusmodi sunt creatæ omnes: quare, etc.

8. *Quæstiunculae subortae pars altera suadetur tripliciter.* — *Verior enodatio.* — Dubium tamen est, an anima separata possit se mutare a loco in locum, an necessario debeat, ab alio